

Kennisagenda Kennisnetwerk Krimp Noord Nederland - 2017

Het Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland is een netwerk van organisaties die zich bezighouden met het onderwerp bevolkingsdaling in Noord-Nederland. Het netwerk heeft tot doel om kennis te delen, te ontwikkelen en te verdiepen voor wat vraagstukken rondom bevolkingsdaling en leefbaarheid in Noord-Nederland betreft, dus vragen die de lokale en provinciale context overstijgen. Voor dit doel stelt het KKNN een kennisagenda op waarin een overzicht wordt gegeven van actuele onderzoeksvragen. De bedoeling is de kennisagenda na verloop van tijd bij te werken en te vernieuwen. Zo vervangt de kennisagenda 2017 de kennisagenda uit 2013. Dat wil niet zeggen dat alle vragen uit 2013 beantwoord zijn. De bedoeling is juist om nieuwe vragen op te sporen en vragen die tot nu toe minder aandacht hebben gekregen. Zo waren vragen rondom wonen prominent aanwezig in de kennisagenda uit 2013 en komt het onderwerp wonen in deze agenda minder aan de orde. De kennisagenda geeft dus geen overzicht van alle vragen die er spelen. De huidige kennisagenda is opgesteld door leden van het huidige en voormalige projectteamⁱ van het KKNN. Vervolgens is de agenda in conceptvorm voorgelegd aan een aantal sleutelfiguren met de vraag om commentaar en suggesties voor wijzigingen en aanvullingen. Die suggesties zijn verwerkt in de definitieve kennisagenda die in maart 2017 is vastgesteld door de stuurgroep van het KKNN.

De kennisagenda is opgebouwd rondom de volgende vier thema's:

1. Leefbaarheid en zorg;
2. Economische vitaliteit;
3. Relatie stad-platteland;
4. Ruimtelijke ongelijkheid.

De thema's lichten we hieronder nader toe, onder ander aan de hand van een aantal voorbeeldvragen die een idee geven van het soort vragen dat onder dit thema relevant lijkt. Ook de lijst met voorbeeldvragen is zodoende niet uitputtend.

Ad 1. Leefbaarheid en zorg

Het blijft belangrijk voor het KKNN om aandacht te besteden aan de vraag hoe we de leefbaarheid in gebieden met bevolkingsdaling op peil kunnen houden. Hierbij gaat het om vragen rondom de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor verdwijnende voorzieningen en nieuwe vormen van samenwerking tussen bewoners, overheid, bedrijven en maatschappelijke organisaties als ook om vragen rondom de continuïteit en opschaling van nieuwe initiatieven. Daarnaast is het van belang om binnen het brede thema leefbaarheid meer gericht te kijken naar zorg waarbij we een breed begrip van zorg en gezondheid hanterenⁱⁱ. De organisatie van dit werkveld is in de laatste jaren ingrijpend veranderd. Dit heeft tot een versobering van het aanbod geleid, waarbij tevens een grotere eigen bijdrage van burgers wordt gevraagd. De krimp- en anticipeergebieden zijn voor bijzondere uitdagingen gesteld omdat de vraag naar zorg in de toekomst door vergrijzing zal toenemen en de verhouding tussen zorgbehoevenden en mantelzorgers op de langere termijn uit balans dreigt te raken. Er zijn al veel interessante initiatieven ontwikkeld; toch blijft het een uitdaging om in de toekomst voldoende goede zorg te blijven bieden. Hieronder geven we een aantal voorbeelden van actuele vragen op het brede terrein van leefbaarheid en zorg.

Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland

1. Hoe denken jongeren over de leefbaarheid van krimp- en anticipeergebieden in het Noorden, en hoe kunnen we samen met jongeren ervoor zorgen dat hun behoeften voldoende aan bod komen?
2. Welke nieuwe oplossingen zijn denkbaar om de mobiliteit te waarborgen en ook voor diegenen die geen eigen vervoer hebben of om andere redenen verminderd mobiel zijn?
3. In hoeverre sluit de vraag naar en het aanbod van arbeid in de zorg op elkaar aan in de regio? Biedt de vraag naar zorg kansen voor werkgelegenheid/ondernemerschap of een alternatieve economie (bv. via basisinkomen)? Welke mogelijkheden zijn er om informele zorg te belonen en daarmee meer aantrekkelijk te maken?
4. Welke nieuwe vormen van samenleven, wonen en zorg verlenen zijn denkbaar om de kwaliteit van leven in gebieden met bevolkingsdaling ook voor kwetsbare groepen te waarborgen? Wat vraagt dit van beleid en van de samenwerking tussen overheid, bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers?

Ad 2. Economische Vitaliteit

Voor gebieden met bevolkingsdaling is het belangrijk om te zoeken naar mogelijkheden om de economische vitaliteit van regio's te versterken of in ieder geval te handhaven. Vaak wordt daarbij gewezen op de belangrijke rol van het Midden en Klein Bedrijf. Daarnaast wordt vaak gedacht dat toerisme of groene energie uitkomst kunnen bieden, maar *“Niet elke gemeente kan straks én slim én groen én toeristisch zijn”* (NRC 24 Oktober 2016, S11). De komende jaren is het belangrijk om een antwoord te vinden op vragen zoals de volgende:

1. Sluit de vraag op de arbeidsmarkt aan bij het regionale aanbod? Welke knelpunten zijn er in termen van opleiding en capaciteiten maar ook mobiliteit? Welke oplossingen zijn denkbaar en wat is daarvoor nodig? Welke kansen biedt grensoverschrijdende samenwerking in de regio?
2. Welke innovatieve werk- en verdienvormen ontstaan er in de regio? In hoeverre wordt daarbij gebruik gemaakt van ICT/sociale media, bijvoorbeeld om vraag en aanbod bij elkaar te brengen? Wat kunnen we op dit gebied leren van goede voorbeelden in andere regio's ook over de grens?
3. Wat levert het op om *‘het goede leven in een groene omgeving’* doelgericht(er) in te zetten in de marketing van gebieden met bevolkingsdaling, onder ander voor recreatie en toerisme – ook met oog op de groeiende ouderen-economie? Welke kansen biedt tweede huizenbezit of tijdelijk woninggebruik?
4. Welke bijdrage leveren arbeidsmigranten aan de economische vitaliteit in de Noordelijke krimpgebieden? In welke mate en onder welke omstandigheden zijn arbeidsmigranten bereid zich permanent te vestigen?

Ad 3. Relatie stad-platteland

In Nederland zijn de afstanden klein en liggen stad en platteland doorgaans vrij dicht bij elkaar. En in veel gebieden heeft bevolkingsdaling niet alleen gevolgen voor het platteland en dorpen maar is er ook sprake van krimpende steden. Dat is ook het geval in de Noordelijke provincies. Er is al herhaaldelijk gezegd dat stad en platteland elkaar veel te bieden hebben. Of en hoe een hechtere samenwerking tot stand zou kunnen komen en hoe we stad-land relaties op een dusdanige manier kunnen versterken dat beiden er baat bij hebben, weten we echter niet goed. Er

leven op dit gebied onder ander de volgende vragen:

1. Welke vraag is er vanuit de stad naar bepaalde diensten die het platteland zou kunnen leveren (bijv. voedsel, cultuur/beleving, recreatie/toerisme, groene energie)? Biedt deze vraag perspectief voor innovatief ondernemerschap en zo ja op welke terreinen? Wat zijn de ervaringen van bestaande initiatieven die zich juist op gebruikers vanuit de stad richten?

Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland

2. Hoe zou beleid een synergetische relatie tussen stad en platteland kunnen bevorderen, bijvoorbeeld op het gebied van voedsel en duurzame energie? Welke partijen moeten hier (beter) met elkaar samen gaan werken en op welke manier?
3. Biedt de omgevingswet mogelijkheden voor de bewoners van de stad en het platteland van Noord-Nederland om 'hun' landelijk gebied samen vorm te geven? En zo ja, hoe kunnen deze het beste gebruikt worden? Welke andere mogelijkheid tot samenwerking tussen stad en regio zijn er?

Ad 4. Ruimtelijke ongelijkheid

Recent onderzoek laat zien dat de ongelijkheid tussen sociale groepen in Nederland toeneemt en dat deze ongelijkheid ook ruimtelijk steeds duidelijker tot uiting komt. Krimp- en anticipeergebieden hebben niet alleen te kampen met een dalende bevolking. De bevolking is ook gemiddeld ouder dan elders, lager opgeleid, vaker werkloos of arbeidsongeschikt, heeft een gemiddeld slechtere gezondheid, een lagere levensverwachting en minder vertrouwen in de politiek en de toekomst in het algemeen. Met andere woorden – de bevolking van de krimp- en anticipeergebieden is sociaaleconomisch gezien kwetsbaarder dan de bevolking elders in Nederland, een verschil dat in de tijd verder toe zou kunnen nemen. Dat brengt grote uitdagingen met zich mee, met name omdat de zelfredzaamheid van mensen steeds belangrijker wordt in onze participatiemaatschappij. Om meer grip te krijgen op dit proces is het belangrijk om onder andere de volgende vragen te onderzoeken:

1. Wat is de sociaaleconomische staat van de krimp- en anticipeergebieden in het Noorden en hoe heeft deze zich in de loop van de tijd ontwikkeld voor wat betreft kenmerken zoals opleiding, werkgelegenheid, inkomen en gezondheid? Wat is er nodig en mogelijk om de bewoners van die gebieden te ondersteunen waar de opeenstapeling van problemen het tot stand komen van initiatieven bemoeilijkt?
2. Welke rol speelt de in- en uitstroom van bewoners in de ontwikkeling van het sociaaleconomische profiel van de bevolking van krimp- en anticipeergebieden? In hoeverre stromen er specifieke groepen uit en in en in hoeverre verschillen de Noordelijke krimpgebieden in dit opzicht van elkaar?
3. Op welke terreinen vergroot landelijk beleid de ongelijkheid tussen groei- en krimpregio's (bijv. door financieringsmodellen, regelgeving)? Welke mogelijkheden zijn er om dit te voorkomen?

i Het team voor deze Kennisagenda bestond uit: de professoren Bettina Bock en Tialda Haartsen van de Rijksuniversiteit Groningen, lector Elles Bulder van de Hanzehogeschool, vertegenwoordigers van de drie noordelijke provincies, en de projectleider van het Kennisnetwerk Krimp Noord Nederland .

De stuurgroep KKNN bestaat uit één van de Gedeputeerden van de drie noordelijke provincies, de decaan van de faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen en de verantwoordelijke decaan van het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool.

ii Het gaat om zorg voor fysieke en mentale gezondheid maar ook welbevinden meer in het algemeen. Dit wordt ook wel onder het begrip 'positieve gezondheid' samengevat: *“Gezondheid als vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren in het licht van de fysiek, emotionele en sociale uitdagingen van het leven”* (Huber, van Vliet, Boers 2016 [Louis Bolk Instituut - Positieve Gezondheid](#))